

TRACTATUS GLOSARUM PRISCIANI IN MS VAT.LAT.1486,

Karin Margareta Fredborg

The twelfth century commentary on Priscianus Maior found in Ms Vat.lat 1486¹, called in its explicit (f.9ova) TRACTATUS GLOSARUM PRISCIANI, has not so far aroused much interest. The work is anonymous and yields no information itself on date and authorship. In only two sections, f.43rb-va and f.9ova-b - which need not be part of the original commentary - named masters are quoted, which indicates the scholarly surroundings in which it should be placed. These sections are in the following called Sententiae I and Sententiae II.

In the following I intend to give a brief description of TRACTATUS GLOSARUM itself and to edit the two sections quoting named masters, since these sections have an intrinsic interest of their own, giving important information on twelfth century grammarians either known from other sources discussed and edited by R.W. Hunt and L.M. De Rijk or providing new evidence as the quotation from Thierry <of Chartres'> commentary on Priscian.

Ms.Vat.lat.1486, s.xii².vellum, 250mm.x162mm. ff.9o. Two cols. 6o lines each.

F.1ra *incipit*: "Priscianus habet hic materiam voces, non quascumque sed litteratas, tam articulatas quam inarticulatas id est tam simplices ut elementarios sonos quam compositas ..." f.1rb *inc.* to Priscian's Prologue: "CUM OMNIS. Sequitur morem scribentium recte praemittens prologum ad operis commendationem..." f.2ra *expl.* "distinguunt opera sua per diversos

Abbreviations:

Hunt I = R.W. Hunt, *Studies on Priscian in the Eleventh and Twelfth Centuries*, Med.&Ren.Studies I,2, London 1943, p.194-231.

De Rijk LM II,1 = L.M. De Rijk, *Logica modernorum II.1*, Assen 1967.

Dialectica = Petrus Abaelardus, *Dialectica* ed. L.M. De Rijk, Assen 1970.

1) Cf. B.Nogara, *Bibl. Apost. Vaticanae cod. manuscr., Codices Vaticani Latini III*, Roma 1912, p.18.

libros." f.2ra *inc.* to *Prisc. Inst.* I: "PHILOSOPHI DEFINIUNT VOCEM: Praemisso prologo antequam agat de materia id est..." f.9ova *explicit*: "inter potestatis copulativae scilicet 'atque' et 'equidem' diversae sunt potestatis. Nam 'equidem' approbativa est coniunctio. Expliciunt tractatus Glosarum Prisciani."

Then follows an addition f. 9ova-b which gives the 'sententiae' of master Alberic, William and Thierry on the signification of the noun. f.9ova *inc.*: "Quoniam iam diversae sententiae erant de partibus orationis numerandis..." f.9ovb *expl.*: "bene coniungit Priscianus 'et vocabulum' id est nomina rerum incorporarum."

The Ms is written by the same neat, clear, French hand (=V) throughout. Occasional marginal and interlineary corrections by a smaller contemporary hand (=V^c) are found throughout, sometimes filling lacunas left by V.

TRACTATUS GLOSARUM.

The TRACTATUS bears doctrinally great similarity to the anonymous late 11th. c. commentary usually referred to as GLOSULAE. The earliest version of GLOSULAE is found in Ms Köln Domb. 201 f.1ra-74vb, s.xi, henceforth K. The later Mss of GLOSULAE, two of which were used by Hunt, Ms Chartres 209 (=C) later destroyed by fire during the Second World War (De Rijk LM II,1, p.101 n.4) and Ms Paris B.N.nouv. acq.lat.1623 (=F) display certain variations from K in form of additions and omissions. I have used Ms K of GLOSULAE and the extracts printed by Hunt from C and F.²

A comparison of TRACTATUS with GLOSULAE in K shows in the samples which I have studied that the TRACTATUS is mostly doctrinally close to, but in general verbally longer than GLOSULAE. Greatest verbal dissimilarity is found in the discussion of the 'Proprium nominis':

-
- 2) It is my privilege here to acknowledge my gratitude to Margaret Gibson, to whom I owe the information of most of the later Mss of GLOSULAE. They are Ms *Chartres B.Mun.* 209, ff.1-68v, s.xi-xii, Ms *Paris B.N. nouv.acq. lat. 1623*, ff.1-54v (*olim* Orléans B.Mun 90(87), pp.247-338v) s.xii, Ms *Metz B.Mun* 1224, ff.1ra-11orb s.xii, Ms *Bruxelles B.Roy.* 3920-23, ff.12ra-vb, s.xii, Ms *Köln, Domb.* 197, ff.20r-v, Ms *Holkham Hall* 406, ff.1-386, s.xv (which is a transcription from the Venice edition of 1488). GLOSULAE was edited as a marginal gloss to Priscian in the Venice editions of Priscian 1488, 1492, 1495, 1496, 1500, 1509, 1519 and the Milan edition of 1511. For the early editions cf. M.Gibson, *The Collected Works of Priscian. The Printed Editions 1470-1859*, forthcoming in *Studi Medievali*, Spoleto. I have used the edition of Venice 1500.

	K fol.	V fol.
Accessus	1ra-b	1ra-b
Vox <i>Prisc.</i> I.1 GL II, p.5	1vb	2ra
Dictio <i>Prisc.</i> II.14 GL II, p.53	12rb	15rb-va
Proprium nom. <i>Prisc.</i> II.18 GL II, p.55	13ra-b ³	16va-18ra
Proprium verb. <i>Prisc.</i> II.18 GL II, p.55	13rb-va ⁴	18ra
Nomen <i>Prisc.</i> II.22 GL II, p.56	14ra	18va
Adiectiva <i>Prisc.</i> II.28 GL II, p.60	15rb-va	20ra-b

However, as the TRACTATUS proceeds it is possible to find closer verbal agreement, sometimes even long identical passages. Samples of identity between GLOSULAE and TRACTATUS:

	K fol.	V fol.
Verbum <i>Prisc.</i> VIII.1 GL II, p.369	28ra-b	43va-44ra
Verbum substantivum <i>post Prisc.</i> VIII.37	31rb-va ⁵	47vb-48ra
Tempus verbi <i>Prisc.</i> VIII.38 GL II, p.404	31va-b	48ra-b
'verba et adiectiva coniunctione egentia' (<i>sub partic.</i>) <i>Prisc.</i> XI, 1o GL II, p.553-4	51ra-b	66vb-67ra
Pronomen <i>Prisc.</i> XII.1 GL II, p.577	53vb	69rb-va
Verbum substantivum <i>Prisc.</i> XIII,2o GL III, p.13	63ra-va	78va-79ra

What is meant by 'doctrinally close, but verbally longer' can be seen from the following extract on the accidents of the noun (italics indicate additions of V):

K f.14ra V f.18va. *Prisc.*II.22 GL II, p.56

NOMEN EST PARS ORATIONIS... Notanda sunt prius⁶ in nomine duo, significatio scilicet et vocis forma⁷, ex quibus duobus *vel separatim vel coniunctim acceptis* omnis⁸ proprietates tam accidentalibus quam substantialibus *in nomine* reperitur⁹. Secundum significationem¹⁰ inest nomini

-
- 3) This section of K is edited in De Rijk LM II, 1.p.228-229.
 - 4) This section is edited in Hunt I, p.218 n.1 and p.219, n.1, from the Chartres and Paris Mss of GLOSULAE.
 - 5) This section is edited in Hunt I, p.225,9-226,21 from the Chartres Ms, which appended the discussion of Verbum substantivum (Hunt I, p.226,22-228,7) found in K, the 1500 edition and TRACTATUS ad *Prisc.*XIII.2o GL III p.13. De Rijk LM II,1 p.102 edited the first part of this section (=Hunt I,225,9-226,21) from K. De Rijk believed that the rest was an interpolation extraneous to GLOSULAE in K. In fact the Chartres Ms's "interpolation" is a model example of how the later versions and cognate commentaries differ from K by a rearrangement of material found elsewhere in K.
 - 6) notanda sunt prius: considerantur autem K.
 - 7) compositio K.
 - 8) eius *add.* K.
 - 9) reperitur (*ante tam... substantialis*) K.
 - 10) enim *add.* K.

illa proprietas substantialis quam definitio declarat¹¹ scilicet significare substantiam cum qualitate, secundum formam vocis tantum species¹², figura, casus, *qui licet quodammodo respicia[n]t quandoque significationem, non tamen data sunt nomini haec accidentia ex significatione*, secundum utrumque ut genus, numerus, de quibus¹³ *in sequenti plenius.*

The immediately following section, which deals with the definition of the noun, shows greater disparity, but has the same order of arguments.

As an example of identity of TRACTATUS and GLOSULAE the following extract from the discussion of the signification of the verb is suitable since it throws some light on how close both GLOSULAE and TRACTATUS were to the opinions of master *W.*, quoted in *Sententiae I*, edited below. pp. 34-39. Insignificant differences in word order are not indicated in the notes.

K f.28ra. V f.43vb. *Prisc.* VIII.1 GL II, p.369

VERBUM EST PARS ORATIONIS etc... Insiste litteram quae dicit SIGNIFICATIVUM AGENDI VEL PATIENDI. Non enim dicit actionis vel passionis, cum verba non significant simpliciter actionem vel passionem. Principaliter enim significant actionem vel passionem¹⁴ secundum hoc
5 quod inhaerent, secundario res in quantum suscipiunt actionem vel passionem neutrum tamen¹⁵ nominando. Nec inconueniens est si verba tempus secundario et personas secundario habeant significare cum etiam omnis significatio¹⁶ iudicetur secundaria respectu illius quae est in intellectu.

10 Nota in hac principali significatione nullam esse differentiam inter quaedam nomina et verba, ut inter 'album' et 'albet' et 'sedens' nomen¹⁷ et 'sedet'. Et ut plus dicam inter significationem sumptorum¹⁸ et verborum nulla secundum hanc significationem invenitur differentia.

Nam quemadmodum verba actionem vel passionem¹⁹ secundum hoc quod²⁰

11) quam-declarat: quae in eius definitione notatur K.

12) species *post casus ponit* K.

13) de quibus: potest etiam casus secundum utrumque inesse, sed de hoc K.

14) passionem: passivum V.

15) tamen: *lac.7 fere litt.* V.

16) et personas-significatio: *om.* V.

17) nomine K.

18) supradictorum V.

19) passivum V.

20) quod: *om.* V.

insunt significant, sic²¹ et sumpta²² res quas primo notant non simpliciter sed in quantum²³ inhaerent significant. Sed licet in hoc nulla sit differentia tamen²⁴ in accidentibus magna est, scilicet in temporibus et modis. Verba enim cum modis et temporibus actionem vel

5 passionem inesse, nomina vero sine illis significant.

Quidam²⁵ tamen hanc significationis identitatem²⁶ volentes devitare dicunt sumpta res, quas primo notant²⁷, in subiectis significare ita quod eis affixae sunt, verba vero ipsum²⁸ inhaerere actionis vel passionis. Sed ratio hoc non²⁹ patitur. Nam si verba significarent

10 ipsum inhaerere actionis vel passionis vel has voces significarent vel aliquam rem ab illis intellectam.

Sed quod ipsas voces notent impossibile est. Si enim hoc esset, verum vel falsum intellectum singula³⁰ verba generarent. Item si aliquam rem praeter actionem vel passionem significarent vel ipsam

15 inhaerentiam actionis vel passionis³¹ vel aliud - sed nullum aliud est³² ibi.

Si iterum³³ ipsam inhaerentiam actionis vel passionis tunc omnia verba significant actionem vel passionem designatam ab 'inhaereo, inhaeres' verbo vel quandam qualitatem i.e. inhaerentiam, quod non

20 potest esse. Restat igitur ut dicamus omne verbum significare actionem vel passionem secundum hoc quod inest.

21) sicut V.

22) supradicta V.

23) quantum K.

24) tantum V.

25) Cf. Abelard's reference to this view in *Dialectica* p.123. These views are also mentioned in *GLOSULAE* at *Proprium Verbi*, *Prisc.* II.18 (in Hunt I, p.219 n.1.), while *TRACTATUS* there (V f.18ra) postpones the discussion to the treatment here ad *Prisc.* VIII.1.

26) identitatem: ic+ *Lac.* 15 *fere litt.* V.

27) significat V.

28) ipsum: *Lac.* 3 *fere litt.* K.

29) om. V.

30) singularia K.

31) vel passionis: om. V.

32) est: om. V.

33) Cf. *GLOSULAE* ad *Prisc.* II.18 Hunt I, p.219 n.1: 'There follows the rejection of a Nominalist view: "Iterum quando dicitur verbum significare ipsum inherere, perscrutentur verba sic: vel inherere istam vocem, quod nichil esset, vel significatum illius, quod iterum non potest esse propter supradictas rationes."'

Sciendum etiam secundum quosdam³⁴ hic accipi³⁵ per actionem /V f. 44ra/ vel passionem quicquid non est substantia, scilicet omnes novem essentias et hoc³⁶ ideo faciunt, quia videtur eis quod quaedam verba aliud significant quam³⁷ proprias actiones vel proprias passiones, ut 'albet' videtur eis significare albedinem qualitatem, 'sedet' vero sessionem positionem³⁸ et sic in multis aliis.

Sed frustra per³⁹ huiusmodi large accipiunt actionem vel passionem cum 'albet', ut aliis videtur⁴⁰, non /K. f.28rb/ albedinem qualitatem nec 'sedet' positionem, sed quasdam actiones habeant⁴¹ significare.

- 10 Si enim 'album' et 'albet' idem significare habent convincitur 'albet' non esse verbum. Nullum enim verbum rem⁴² quam significat totaliter⁴³ inesse, sed per partes succedenter⁴⁴ ita quod quaedam pars ibi sit prior, quaedam posterior designat⁴⁵, praeter substantiva⁴⁶ verba et vocativa, quae rem quam significant totam simul inesse notant, nec
 15 hoc secundum quod verba, sed⁴⁷ secundum quod substantiva. Sed 'albedo' qualitas, quam significat album per minimum individuum suum, inest totaliter⁴⁸, ut si verbi gratia in oculo hanc albedinem subsistere dicimus⁴⁹ totam rem universalem⁵⁰, quae est albedo, ibidem esse affirmamus. Talis enim est natura ipsorum incorporeorum.
 20 Itaque 'albet' albedinem qualitatem significare non habet, sed significat quandam actionem gratia albedinis qualitatis ad corpus venientem quae simul tota non inest, sed per partes succedenter⁵¹

34) = "ut R." in NOTE DUNELMENSES section II, Hunt I, p.228,19. See the same view and master G.'s objection in NOTE DUNELMENSES section I, quoted below n.85.

35) accipi: secundum *add.* K.

36) hoc: *om.* V.

37) quam: *lac.3 fere litt.* K.

38) positionem: *lac.7 fere litt.*K.

39) pro V.

40) videtur: vel dicitur V. For master G.'s authorship of this objection see below n.85.

41) habent V.

42) rem: *om.* V.

43) totaliter: eo taliter V.

44) per-succedenter: partes succedunt K.

45) designat: ac significant V.

46) substantiva V^c substantiam V.

47) *s.l. add.* K

48) totaliter: tota litterae V.

49) dicamus K.

50) universaliter K.

51) per-succedenter: partes succedunt K.

transit et per minimam partem componentem⁵² subsistere perhibetur, quemadmodum dies, quam licet⁵³ vocare vel albationem vel ipsum albere quia nominibus non habundamus. Haec autem actio per partes venit, per partes transit, numquam tota simul inest.

- 5 Nec mirum si dicimus ipsum albere accedere⁵⁴ ad subiectum gratia qualitatis cum Boethius (PL 64 col.270C-D) dicat de privatione et habitu aliud esse ipsam privationem et habitum⁵⁵, aliud ipsum subiectum quod suscipit ea, aliud quoddam ex utroque procedens et quasi confectum scilicet privari et habere habitum, ut aliud est oculus, aliud visio
 10 qualitas, aliud ipsum videre, similiter aliud est ipsa albedo, aliud subiectum albens, aliud ipsum albere⁵⁶.

Since the table and the extracts edited above sufficiently show the similarity between TRACTATUS and GLOSULAE we must try next to assign a relative chronology between the two. Paleographically TRACTATUS is later, but also other late traits can be found as a certain formal sophistication by providing detailed tables of content before the discussions of particular points of doctrine, the tendency in TRACTATUS to expand in verbally close sections as on the accidents of the noun (above p.23f.) and the paraphrase in TRACTATUS of GLOSULAE's discussion (De Rijk LM II.1, pp.228-9) of the denotation of the noun to which he adds his own opinion. Since TRACTATUS is rather explicit and longwinded here I confine the following extract mainly to the discussion of GLOSULAE's view and both authors' rejection of competitive views, while the author's own view is only partially edited since it only brings few refinements to the view of GLOSULAE:

V f.16va. *Prisc.* II.18 GL II, p.55

PROPRIUM EST NOMINIS. Primo determinandum est quid Priscianus hic vocet substantiam, quid qualitatem et tunc proprietas exponenda.

Secundo quid nominetur a nomine scilicet substantia per se an qualitas an utrumque coniunctum an neutrum. /f.16vb/ Tertio an substantia

- 5 principalius significetur quam qualitas, an e converso, an neutrum principalius altero, sed utrumque aequaliter. Quarto an soli et omni conveniat proprietas...

52) competentem V.

53) libet V.

54) accidere V.

55) habitum: et *add.* V.

56) qualitas-albere: aliud subiectum albere V.

(*ibd.*) Hoc determinato attendamus quid nominetur a nomine, in quo diversae sectae inveniuntur. Dicunt enim quidam nomina non tantum nominare substantiam ponendo qualitates in nominatis ut quis <*** Secundum> hos verum⁵⁷ sic⁵⁸ omne nomen nominat substantiam suam et quicquid nominatur a nomine substantia illius est aliquo modo. Verbi gratia. Hoc nomen 'homo' substantiam habet specialem naturam, scilicet animal risibile, mortale, quam nominat attribuendo ei communem formam quam voco humanitatem⁵⁹... (*ibd.*) 'Albus' vero hoc nomen habet substantiam omne quod participat albedine quod nominat ponendo in eo albedinem ut qualitatem⁶⁰. Et licet infinita corpora nominentur hoc nomine 'albus' unde videtur multas habere substantias et sic esse infinitum nomen, tamen propter qualitatem quam notat ab eis participari finitum est, sive una substantia iudicentur sive multae.

Quod si dicitur <ur> "sicut homo unam substantiam, ita albus" scilicet album corpus illud universale, quod nec genus nec species est, posset forsitan esse, nisi quia videmus album nominare corpora non ex communione essentialium⁶¹ vel essentialiae, sed ex qualitate extrinseca. Tamen firmiter teneamus album corpus esse universalem rem per se, licet etiam concedamus 'albus' unam habere substantiam ***⁶² Non tamen in omnibus adiectivis hoc reperimus sicut in nominantibus res diversorum

57) hos verum VC+vim *in marg. add.* VC *lac.8 fere litt.* V.

58) sic: sit V.

59) Cf. GLOSULAE, De Rijk LM II,1 p.228 n.1: "Quare omne nomen habet duas significationes, unam per impositionem in substantia, alteram per representationem in qualitate ipsius substantie. Ut 'homo' per impositionem significat rem Socratis et ceterorum hominum, idest *nominando*, determinans circa illa rationalitatem et mortalitatem, et hec representando."

60) Cf. GLOSULAE *ibd.*: "Similiter 'album' per impositionem significat corpus, - idest nuncupative, quia qui dixit: "dicatur hec res alba", non dixit: "substantia et albedo dicantur alba"; in quo notatur impositio -, albedinem vero significat per representationem ut principalem causam." Cf. William of Champeaux in Abelard, Com. s. Top. ed. Dal Pra in Abelardo, *Scritti di Logica*, Firenze 1969⁴, p.272, lines 12-21: "et hii tantum copulationem essentialiae fundamenti albedinis ad Socratem attendunt. Quippe 'album', quod secundum solam nominationem intransitive copulatur Socrati, solum fundamentum nominando significat, 'albedinem' vero determinando circa fundamentum, non nominando. Unde illi qui vim intransitionis attendunt in constructione, maxime ad coniunctionem nominatorum respiciunt, secundum quam intransitio fit, ut sit grammaticus sensus quod subiectum albedinis essentialiter cohaeret Socrati, scilicet quod ipse Socrates est ipsum quod albedine est affectum."

61) esse natura V.

62) *lac. 13 fere litt.* V.

praedicamentorum. Nam haec nomina 'unum', 'oppositum'⁶³, 'genus' et similia singularia multas habebunt substantias, sed unam qualitatem.

5 Secundum hanc ergo sententiam quaedam nomina in propositione posita suas enuntiant substantias, non qualitates ut substantiva, quaedam e converso ut adiectiva. Sed haec dialecticae. /f.17ra/ In vi enim grammatica cum dico "Socrates est albus" ad nominatum quod est substantia eius refero 'albus', ut ibi sit intransitio quae ad personas respicit⁶⁴.

10 Huic sententiae opponitur quod qualitas videtur pars nominati[m]; esse, ut cum 'homo' notet⁶⁵ animal tale attribuendo ei illam talitatem, videtur illa talitas pars esse nominati. Ad quod respondetur. Sicut animal tale scilicet illa specialis natura licet constet ex animali per illam qualitatem quam ponit 'homo', tamen non est illa duo con-
iuncta scilicet animal et qualitas, sed est animal sic formatum ut
15 'sedens' non est persona et sessio, sed affecta sessione.

Ita cum dicimus 'homo' nominare animal tale i.e. specialem naturam non nominamus utrumque i.e. animal et qualitatem coniunctam, sed animal formatum actu illa proprietate, quam ei attribuit 'homo'. Idem considera in propriis et adiectivis.

20 Dicunt tamen quidam⁶⁶ nomina utrumque nominare coniunctum concedentes materiam et formam unam essentiam effici. Ut animal et humanitatem unum effici hominem, quibus vel non erit inconueniens qualitatem partem esse nominati vel aliam dabunt substantiam nomini.

63) positum V.

64) For the importance of intransitio cf. William of Champeaux *ibid.* (note 60) p.272,1-12: "Dicebant enim quod cum dicitur "Socrates est albus", alia est coniunctio rerum quam grammatici, alia quam attendunt dialectici. Grammatici enim vim <in>transitivae constructionis attendunt inter haec nomina 'albus' et 'Socrates' secundum id quod eiusdem rei nomina sunt et inter verbum substantivum. Quod quia intransitive ea copulat eisdem secundum terminalem significationem, consignificat solam coniunctionem essentiae, quae verbo substantivo exprimitur, omnia in essentia significare considerat, etiam nominata praedicationis et subiecti secundum id scilicet quod "Socrates dicitur esse ipsum albus", id est "ipsum quod albedine est affectum"."

65) vel nominet *in marg. add.* V^c.

66) Cf. GLOSULAE: "Sed istud non omnibus eque placet (*viz.* the view quoted in notes 59-60 above). Volunt enim quidam nomina utrumque coniunctum nominare substantiam et qualitatem.. Quod non esse multis et necessariis comprobatur argumentis. Si enim albedo esset pars constitutiva rei Socratis, cum ipse Socrates sit prima substantia et ita fundamentum, albedo erit fundamentum; quod est inconueniens; numquam enim aliquod accidens vel per se vel cum aliis iunctum erit sustentamentum." De Rijk LM II.1, p.228 n.1.

Sed quod animal et humanitas homo efficiantur, homo species et accidentia fiant <Socrates>, Socratis corpus et albedo coniuncta fiant⁶⁷ alba res est impossibile, dicimus, cum accidentia in substantia<m> transire non possunt. Quod si quis concedet transire coniunctione substantiarum, determinet nobis quid^{67a} sit animal illa natura actu suscipiens humanitatem.

Non enim videtur esse substantia, quia nec animal purum nec formatum nec alia substantia de alia constat. Animal purum non est quia tunc tantum est purum, cum sola potentia et non in actu in eo reperiatur humanitas. Formatum item animal non est quia homo non, de quo magis videtur, hoc est etiam illud non tconiuncta vero alterum eorum⁶⁸.

Ad quod dicitur: vere in illa actuali susceptione formae animal nec purum est necdum formatum, sed quasi incipiens formari, quemadmodum aes cum incipit achilleari nec purum est necdum achilleatum.

Quod si haec determinatio recipiatur tum in hanc sententiam pronomina vel meram⁶⁹ substantiam significare non inveniemus vel intransitive non iungi nominibus. Quae enim intransitio cum nomen utrumque nominet⁷⁰, substantia<m> scilicet et accidens, pronomen solam substantiam designet?⁷¹

Dimissa ergo hac sententia ad primam redeamus vel aliam substantiam nomini demus, quam et plerique ponunt...

(*ibid.*) 'Socrates' hoc nomen substantiam habet specialem naturam hominis, qualitatem eandem quam superius diximus, nominat vero individuum rem cui positum est. Similiter 'homo' substantiam habet animal ipsum, qualitatem quam prius, nominat vero specialem rem cui et datum

67) fuit V. 67a) quod V.

68) Cf. GLOSULAE *ibid.*: "...Nam neque est est res per se subsistens nec accidentalis: si dicatur esse res per se subsistens <non est accidentalis. Res per se subsistens non est> (ed. Venice 1500: *om.* K <homo non potest esse> *add.* De Rijk), quia homo species esse non potest - homo enim ens species nec albedinem nec aliud huiusmodi a[u]ctualiter suscipit, immo potentialiter tantum -; Socrates item non potest esse, quia est pars substantie Socratis secundum hanc sententiam." Cf. *Dialectica* p.596sq.

69) meram: moram V.
70) nominet: non esset V.

71) Cf. GLOSULAE *ibid.*: "Rursus si Socrates nominat utrumque, et sic de ceteris nominibus, pronominis (pronomen K) significatio esse nulla convincitur. Debent enim pronomina puram substantiam significare. Sed cum dicam in designatione Socratis: 'tu legis' et Socratis designet substantiam et qualitatem, 'tu' utrumque designabit (-bat K), quod est inconveniens."

est. Ita et alia substantiva substantiam habent materiam rei quam nominant vel 'quasi materiam'... 'quasi materiam' dixi, ne quis opponat de nominibus specierum proximarum generalissimo dicens ea habere eandem substantiam cum generalissimo nomine. 'Corpus' enim hoc
 5 nomen habet substantia<m> rem generalissimam...

The terminology 'quasi materia' is here introduced in order to meet the objection that the 'materia' is the 'materia superioris', i.e. that the substantives signify the 'materia' of the nearest 'genus', not 'materia ipsius'. This objection is ruled out by maintaining that the categories (and other 'genera'?) are abstractions, but still endowed with properties to be found all the way down in the 'linea praedicamentalis'. The text is unfortunately abrupt and possibly lacunose here, but the author's intention to disentangle himself from ontological considerations on the Universals is clear from the terminology 'quasi materia' and the vague 'nominat *paternam* albedinem':

17rb...verbi gratia, 'albus' habet substantiam eandem cum hoc nomine 'albedo' sive substantia eius sit specialis natura quam nominat sive superior... qualitatem similiter eandem scilicet propriam formam illius specialis naturae. Nominat vero 'albus' paternam albedinem.

5 Ita in substantiae et qualitatis significatione non differunt 'albus' et 'albedo', sed in nominali.

In the discussion of his own view of the denotation of the noun (rem cui datum est) the author used both 'nominatio' and 'nominalis significatio'. The rest of his analysis of the 'nominatio' is taken up by a discussion of the relative value of the terms 'significare' and 'nominare'. His conclusion is that the denotation is secondary, an application of the meaning (significatio):

17rb Sive autem 'nominare' contineatur sub 'significare' secundum quosdam, sive non sit illud secundum alios, haec vox 'nomen' enuntiata de nominibus non attribuit eis nominare sed significare substantiam cum qualitate ... Est vero nominari idem quod imponi, ut 'nomen'

5 quod proprie convenit rectis casibus et gratia eorum obliquis.

It should be pointed out that the author's own view of the signification of the noun (substantia: materia and qualitas: forma) corresponds to the view ascribed to master Albricus in *Sententiae* II, printed below pp. 41.

Consequently, if it can be argued that *TRACTATUS* is roughly contemporary

with or later than GLOSULAE in the early K version we must look for a 'terminus ante quem'. That appears to be the commentaries by William of Conches and Petrus Helias⁷². These two authors are never, even obliquely, quoted, nor does TRACTATUS display the formalized, authoritative approach of indicating 'causa inventionis' for all parts of speech and their accidents, nor these authors' systematical use of the division of the accidents into 'secundum rem /secundum vocem', although less formalized attempts in this direction can be found, e.g. (above p.23f.) in the division of accidents of the noun 'secundum significationem', 'secundum formam vocis', 'secundum utrumque'⁷³. These concepts, however, are not applied in the discussion of all the accidents of the parts of speech⁷⁴.

To sum up: TRACTATUS, though anonymous and without any explicit indications of time and date, appears to belong to the same intellectual surroundings as GLOSULAE, but is probably later than GLOSULAE, which it often quotes or paraphrases at length. The discussions which most interest the author are on the 'verbum substantivum', on the significations of derivatives and the problem of universals. Such discussions were typical for the late 11th century and the first part of the 12th century, as is seen from the works of St. Anselm, William of Champeaux, Abelard and many other anonymous scholars of that period. Its close relationship to GLOSULAE indicates by which small steps these discussions were refined and diversified.

SENTENTIAE MAGISTRORUM

Like other manuscript versions of GLOSULAE or cognate commentaries Ms Vat. lat.1486 includes sections concentrating on the discussion of derivatives, the signification of the 'verbum substantivum' and the signification of the noun, which appear to be additions to the original commentaries. Thus the Chartres Ms of GLOSULAE appends a list of named masters' views on 'verbum substantivum'⁷⁵ and the Metz Ms of GLOSULAE appends a similar list, but without indication of names⁷⁶.

72) Cf. K.M. Fredborg, *The Dependence of Petrus Helias' Summa s. Prisc. on William of Conches' Glose s. Prisc.*, Cahiers d.'Inst.d.Moyen Âge grec & latin 11, Copenhagen 1973, p.1-57.

73) This is Priscian's terminology, *Prisc.* VIII,11 GL II p.376,14-20.

74) They are not used f.48va on 'modus verbi' or f.54ra on 'species verbi'.

75) edited in Hunt I, p.224.

76) Ms Metz B.Mun.1224 f.110va-b.

None of these additions need be part of the author's plan. In a similar manner the Sententiae I and II, in Vat.lat 1486 - the former being inserted before the discussion of the signification of the Verb and the latter appended at the end of TRACTATUS - are so loosely attached to TRACTATUS that they appear to be the work of somebody else. Further the author of TRACTATUS took pains not to leave any indications of neither his own nor of any other masters' names, while Sententiae I and II are explicit on names.

Sententiae I quotes such masters' views which can also be found in the Chartres Ms of GLOSULAE (Hunt I, p.224), NOTE DUNELMENSES and in Dialectica (p.123,30-32). This section appears to have originated roughly at the same time when TRACTATUS was written.

Sententiae II quoting the views of master Alberic, William of Conches and Thierry (of Chartres) is a later addition, pointing to the activities of the Parisian schools in the 1130s and early 1140s.

SENTENTIAE I

Sententiae I deals with a) the signification of the verb as distinct from derivatives, i.e. adjectives like 'albus', stating that the verb signifies primarily the inherence of the predicate in the subject - with such objections as raised by master W. - and that the verb secondarily signifies the person of the subject, which the derivative does not, and that the verb itself sometimes signifies the same as a sentence - without, however, (as propositions) signifying truth or falsehood. b) Sententiae I discusses various masters' view of the verb 'sum' and of the copula in general.

In a) only master W. is mentioned, the first time in a manner similar to the much briefer reference in Abelard's Dialectica (p.123,30-32) where he is called 'magister noster V'. The second reference to master W. is very similar to a reference to master G. in NOTE DUNELMENSES section I (Ms Durham Cath.lib. C.IV.29, f.3ra-b). The third reference (below p.39) to master W. (*versus* master A.) is identical with the reference to master G. *versus* master A. in NOTE DUNELMENSES section III (Hunt I, p.210, n.1). Because of this agreement of W. and G. and V. and since the two first references to the view of master W. in Sententiae I contain material so similar that they should reasonably be attributed to the same person, I feel hesitant to agree with De Rijk (Dialectica, introduction pp.XIX-XXI)

that the reference in *Dialectica* could only be attributed to master Ulger of Angers, since master *G.*, at least, and to some extent master *W.*, would be strange abbreviations for master 'Ulgerius'⁷⁷. Other candidates like Joslet (Guasletus, Vasletus, Wasletus)⁷⁸ or Guy (Guido, Uido?, Wido) or William (Guilelmus, Vilhelmus, Willelmus) are more likely. It would be premature to decide this matter here, since a number of references in 12th century grammatical treatises to one (or more) master(s) *G.* have not yet been subjected to scrutiny. Both *GLOSULAE* and *TRACTATUS* appear to have known and agreed with the view of master *W.*

Section b) on the copula mentions masters *W.*, *A.*, and *An.* as well as some anonymous masters, who are identifiable from the list of named masters discussing the copula in the Chartres Ms of *GLOSULAE* (Hunt I, p.224). Identifications, when possible, are indicated in the notes.

V f.43rb-va, *ante Prisc.*VIII.1

- a) Explicit de nomine. Nota quae differentia sit inter verba et quaedam adiectiva nomina quae sumuntur ab actionibus vel passionibus. <Adiectiva enim quae ab actionibus vel passionibus> sumuntur significant actionem vel passionem ut adiacentes, verba vero non tamen adiacentes, 5 sed quasi inhaerere, et, ut hoc expressius dicatur, ipsum inhaerere actionis vel passionis verbum significat[io].

-
- 77) I do not understand De Rijk's objection to *magister noster V.* = William of Champeaux, because the reference to *V.*'s view in *Dialectica* p.112-114 makes *V.* a nominalist. But which actual nominalistic statement do we find here? (p.113,21sq.): "'album' quoque, quod subiectam nominat substantiam et qualitatem determinat circa eam, *utrumque* dicitur significare sed qualitatem quidem principaliter, ..subiectum vero secundario ... ex arte quoque individuum a specie vel genere, sive speciem a genere significari dicentur comprobant". Abelard's criticism is rather directed against that master *V.* and adherents strain the meaning of 'significare' so that the 'significata' include all 'nominata' thus allowing for secondary signification of 'subiectum albi', - a usage which need not be interpreted nominalistically - while he prefers master Garmund's view that the significata only includes what is in a definition of a word, e.g. 'album' signifies only whiteness. De Rijk's other reason for objecting to *V.* = William of Champeaux because in the Ms of *Dialectica V.* is used in contradistinction to *W.* (once p.541,32) = William, is of minor importance, since the Ms is a generation later than Abelard and otherwise calls for many emendations because of corruptelae.
- 78) The candidate of M.T. Beonio-Brocchieri Fumagalli, *La logica di Abelardo*, Firenze¹, 1964, p.32, n.1.

Contra quod M<agister> W.:⁷⁹ Si verbum significat ipsum inhaerere actionis vel passionis vel has voces vel suum significatum. Sed has voces non significat quodlibet verbum. Sed si earum significata designat verbum, tum significat compositum intellectum et verum aut
 5 falsum. Verus enim intellectus est aut falsus intellegens lectionem aut aliquam actionem inhaerere, qui intellectus his vocibus designatur "lectio inhaeret"⁸⁰. Quicquid ergo hunc intellectum significat, quod lectio inhaeret, verum vel falsum significat. Quod si verbum hoc habet ex natura verbi tunc omne verbum id habet. Hoc⁸¹ autem non
 10 habet infinitivus modus verbi.

Si quis autem dicat "cum dicitur verbum significare ipsum inhaerere non intellegitur quod habet hunc sensum quod actio inhaeret"⁸², sed actionem significat secundum quod inhaeret" dicat[ur] in quo tunc erit differentia inter verba et adiectiva nomina, cum similiter illa
 15 significant sua significata secundum quod adiacent?

Sed dicunt quod nomina illa rem suam non ut adiacentem significant, verba vero ut adiacentem. Sed contra: similiter ergo et formalia nomina et sumpta ab illis res suas significant! Cum enim dicitur 'albedo' haec vox rem suam adiacentem i.e. quae adiacet significat, sed
 20 non secundum hoc, 'album' vero cum eandem rem⁸³ adiacentem significet aut ut adiacentem significabit aut non differt ab hac voce 'albedo' in significatione.

M<agistri> W. haec sententia: omne verbum principaliter actionem significat vel passionem secundum quod inhaeret, non secundum quod
 25 inhaeret secundum hunc modum. Nec in hoc aliqua est diversitas inter verba et adiectiva nomina nec est inconveniens si⁸⁴ illud quod est verbi proprium ex hoc, quod est verbum, conveniat nomini, non in hoc

79) This is the view of master V. in *Dialectica* p.123,30-32. Cf. Abelard there p.123,14sqq.: "Verbum solum inherentiam facit... nomen autem inherendi significationem non tenet... etsi rem aliquando ut inherentem determinet... Sed ad hec, memini, Magister noster V. opponere solet: "Si, inquit, verbum propriam significationem inherere dicat, verum autem sit eam inherere, profecto ipsum verum dicit ac sensum propositionis perficit". A similar objection can be found in GLOSULAE Hunt I, p.219 n.1, and GLOSULAE = TRACTATUS' above p.25,6-21.

80) inhaerit V.
 81) haec V.
 82) inhaerit V.
 83) s.l. *add.* V.
 84) sed V.

quod est nomen, sed in hoc quod est adiectivum⁸⁵.

Est et alia verborum omnium secundaria significatio quod scilicet personam significet secundum quod actio vel passio inest illi, ei. Quod enim quidam dicunt id esse significare actionem vel passionem, secundum quod est in personis⁸⁶, et personas, secundum quod inest illi actio, nihil est. Cum enim duo adiectiva significant: substantiam a qua sumuntur principaliter, sedundario fundamentum, non simpliciter fundamentum significat, sed secundum quod significat <***> participa<n>t illo accidenti, ut 'album' corpus significat non in eo

- 85) This is the view of master *G.* NOTE DUNELMENSES section I, Ms Durham cath. lib. C. IV. 29 f. 2vb: "Notandum cum dicitur substantiale verbo esse significare actionem vel passionem in adiacentia i.e. ut adiacentem secundum M<agistrum> *G.* proprie accipi actionem vel passionem i.e. [cum] res illas tantum, quae sunt in praedicamento facere vel pati, cum alii velint accipere etiam qualitativas ut albedinem, vitam. Si autem quaeratur in quo differat 'lector' /f.3ra/ nomen a 'legere' verbo, cum 'lector' nomen significet actionem illam, quae est lectio, ut adiacentem, quemadmodum et 'legere' verbum, dicimus quantum ad hoc nullam esse differentiam, sed quantum ad principales significationes. Principalis enim significatio huius verbi, quod est 'legere', est inquantum <verbum> significare actionem suam ut inhaerentem simpliciter scilicet nec plus nec minus. Principalis vero huius nominis quod 'lector' est, inquantum nomen est, significare substantiam cum qualitate. Significat enim 'lector' ipsam personam, in qua est lectio, ut substantia<m> sua<m>, 'lectionem' vero hanc actionem ut qualitate<m>, ex vi autem adiectivi significat 'lector' etiam ipsam lectione<m>, ut adhaerentem, quod iam est ei accidentale, inquantum nomen est, cum ut hoc ipsum i.e. ut adiacentem significare substantiale 'legere', inquantum est verbum. Et ita late patet horum differentia ex principali utriusque significatione..." f.3ra: "Secundum sententiam M<agistri> *G.* quemadmodum nomen significat substantiam ut substantiam i.e. ut per se existentem scilicet in essentia /f.3rb/ et ut aliud suscipientem et qualitatem ut qualitatem i.e. ut informantem et adiacentem... Quod autem dicimus adiectiva in hoc convenire cum verbis quod res suas in adiacentia significant i.e. ut adiacentes, est hoc non de substantia eorum secundum nostram sententiam, sed de sola qualitate adiectivorum ipsorum dicamus; quaeri potest quare hoc magis dicamus de adiectivis quam de substantivis nominibus. Non /f.3va/ enim 'albus' magis significat albedinem in adiacentia, quam 'homo' rationalitatem. Sed hoc ideo dicitur evenire quod adiectiva principaliter inventa sunt directa ad qualitatem suam significandam, non ad substantiam et ideo ipsa qualitas propter hanc excellentiam res adiectivorum quasi proprie dicitur, ad quam scilicet principaliter diriguntur... quod de substantivis dici non potest cum adiacentem suam, licet ut adiacentem<m> quoque, nontam principaliter significant. Substantiva enim non tam ponendo quam quasi removendo dicuntur scil. substantiva quasi 'non adiectiva' i.e. non illud quod adiacentem significant scilicet qualitatem suam principaliter significantia sed vel aequaliter vel secundario."

- 86) personas V.

quod corpus est, sed secundum hoc quod participat albedinem.

Habet autem verbum et tertiam significationem - non ex hoc quod est verbum, quia illud omne verbum non habet - secundum quam compositum habet intellectum, ut 'lego' tantum valet secundum Priscianum (XVII. 5 17 GL III, p.118) quantum⁸⁷ 'ego lego' nec aliquo modo addendum est 'ego' nisi causa discretionis. Quod vero Aristoteles in Categoriis (2alo-11): "incomplexa <non> significant verum vel falsum ut homo, <album>, currit", intellegendum est de 'currit' secundum hoc quod est verbum, non secundum hoc quod tale verbum est. Hanc autem signifi- 10 cationem habent omnia impersonalia et quaedam [im]personalia ut 'legitur'. Infinitivus illud non habet. Nec dico omnia huiusmodi verum falsumve significare, sed compositum intellectum, ut 'legere valeo', ergo <***> legere non tamen verum vel falsum i.e. nec fuit hoc⁸⁸ ex prima posi- tione inditum /f.43va/ verbo, sed ex usu hominum postea.

15 Nota quod verbum in constructione aliquando ponitur in vi verbi, aliquando pro nomine retinens [ut] vi<m> verbi. In vi verbi et pro verbo ut 'Socrates legit', pro nomine [non] retinens vim verbi ut 'legere Socratem bonum est'. 'Legere' enim ponitur pro nomine, quia rem suam subicit, quod verborum non est, retinet autem vim verbi, 20 quia regit, quod non faceret nisi ex natura verbi.

b) Nota *sum* significare actionem vel⁸⁹ passionem secundum M<agistrum> ***.⁹⁰ secundum hoc quod large accipit significare actionem vel passionem quicquid principaliter significatur a verbo et est⁹¹ aequi- vocum ad omnes essentias et omnes actiones vel⁹² passiones; et tantum valens est quantum 'legit' vel 'currit', sicut superius large accepimus substantiam quaslibet continuas.

Vel secundum alios⁹³ *sum* significat actionem in substantiis, quia substantiae sustentant<n>t accidentia, accidentia vero sustentantur, quod pertinet ad passionem.

30 Vel secundum alios⁹⁴ *sum* significat actionem in creatore, passionem

87) cum *add. Vc.*

88) haec V.

89) in V.

90) *lac.12 fere litt. V.*

91) et est: etiam V.

92) omnes actiones vel: omnis actio consimilis V.

93) = Lanfrancus in Hunt I, p.224,12-15.

94) = Wido Lingonensis in Hunt I, p.224,5-6, 228,17-18.

in creaturis, quia esse Dei agere est. Si enim Deus numquam potest esse quin agat in nobis, sic nos semper patimur.

Vel secundum magistrum W.⁹⁵ *sum* aequivocum est ad omnes actiones et passiones et ad omnes essentias. Atque ex eo, quod verbum est, 5 solum habet copulare actionem vel passionem, sicut cetera verba solum suas actiones et passiones copulant rebus subiectis, ut 'legit' copulat lectionem solum. Ex eo vero, quod verbum substantivum est, copulat essentia<m> essentiarum, utpote 'Socrates est animal'.

Vel secundum alios⁹⁶. Nolunt ex eo, quod verbum est, actionem 10 vel passionem copulare, ex sua privata natura copulare essentiam essentiae, sed solum copulat ex eo quod substantivum est. Et hinc conicere possumus quia nullum verbum copulatur sine vi huius verbi, quia tantum valet 'Socrates legit' quantum 'Socrates est legens'⁹⁷.

Quid ergo? Dicemus: "omne verbum significare actionem vel passionem" 15 de propriis verbis intellegendum est.

Et nota verba actionem vel passionem significare secundum hoc quod pars praeteriit, pars in instanti, pars futura est, quod non faciunt substantiva et vocativa, quae significa<n>t actionem vel passionem totam simul⁹⁸ et ideo excipiuntur. Vel de vocativis et substantivis 20 intellegendum est quod vocativa verba ex eo, quod verba sunt, actionem vel passionem, ex eo, quod vocant, copulant essentiam essentiae, cum hoc est quod redeant ad eundem sensum ad quem substantiva⁹⁹. Quia cum dico 'Socrates vocor' copulo nomen rei subiectae, si nomen cassum non potest copulari i.e. si non sine significato vocis, sic ergo unum 25 valet cum¹⁰⁰ dico 'M<arcus>¹⁰¹ vocor' quantum 'sum'; et non secundum

95) This view is attributed to William of Champeaux by Abelard in his *Gloss.s.Top.* ed. Dal Pra (o.c.note 6o), p.272,8 ff. 'coniunctionem essentiae quae verbo substantivo exprimitur'; for the full quotation cf. notes 6o and 64 above. Cf. *TRACTATUS* f.47vb = *GLOSULAE* ed. Hunt I, p.226,9-27 (*Not* William of Conches in Ms Firenze B.laur.med.31o f.27 va ad *Prisc.*II.18 and Ms Paris B.N.lat 1513o f.11ovb-11ra ad *Prisc.* XVII.76).

96) This view is mentioned in *GLOSULAE* (Hunt I, p.227,3-14) = *GLOSULAE* in K f.63ra-va and *TRACTATUS* f.78va-79ra ad *Prisc.* XIII.2o. cf. above p.23 and note 5.

97) Cf. Abelard, *Logica Ingredientibus*, ed. Geyer, *Beitr.z.Geschichte d. Philos.d.M.A.*XXI,3 Münster 1927, p.348,37-349,9.

98) totam simul: totas similes V.

99) substantiam V.

100) eam V.

101) The identification of the manuscript's \bar{M} . = Marcus is based on \bar{M} . = Marcus Tullius Cicero in *Prisc.*XI.1o GL II, p.553 (f.67ra).

quod verba, sed secundum quod substantiva¹⁰² vel vocativa.

Et nota quod verba ex eo quod significant rem in tempore i.e. inhaerere copulant praedicatum subiecto. Quod¹⁰³ faciunt secundum magistrum A.¹⁰⁴ participia, scilicet copulant suas res subiectis,

5 utpote 'Socrates legens disputat', sed quia tale genus locutionis suspensivum est, ideo semper expetit aliud verbum sibi adiungi.

Sed secundum magistrum W.¹⁰⁵ participia non copulant, sed solum determinatio est subiecti et tantum valet 'Socrates legens disputat' quantum 'Socrates ens legens disputat', veluti si dicam 'Socrates albus
10 disputat' pro 'ens albus disputat'.

Secundum magistrum An. omne verbum significat actionem vel passionem large acceptum. Ergo 'albet' concedit, sed ut Priscianus dicit (VIII. 51 GL II, p.414,10) verbum significat rem cuius pars iam praeteriit, pars est in instanti, pars futura est. Sed 'albet' <rem> totam simul
15 per partes succedentem. Solutio: 'albet' significat rem non transeuntem i.e. non per partes transeuntem, sed significat rem ut transeuntem, ut pars iam coepta sit, idem iam in praesenti vel in futuro. Quare ergo solum excepit (*Prisc.*VIII.51 GL II, p.414,14sq.) substantivum? Solutio: quia illa significant ut transeuntem in subiecto, substantiva
20 vero significant aliquod substantiae i.e. partem ipsius substantiae.

SENTENTIAE II

In the Sententiae II the quotation from master Alberic could have come from a logical treatise (opinions on the noun signifying two things by signifying substance and quality) as well as from a commentary on Priscian (opinion on whether the definition NOMEN SIGNIFICAT SUBSTANTIAM ET QUALITATEM holds good for all nouns and only the noun). Unfortunately none of the texts edited by Hunt or De Rijkincludes material sufficiently close to identify this quotation from master Alberic with the known works of

102) substantiva: substantiam annua V.

103) quid V.

104) This view of A. is also quoted in NOTE DUNELMENSES section III, Hunt I, p.210 n.1 and there set against the view of master G. (= W. below): "Et notandum causam illam que redditur in GLOSULIS quare participium ponatur sub verbum non esse secundum sententiam M.G., sed secundum sententiam M.A. qui vult quod participium iunctum cum nomine aenuntiativam faciat sine verbo ut Socrates legens etc..."

105) This view is quoted *ibid.* as 'secundum sententiam M.G.'

Alberic of Paris¹⁰⁶. Some of the logical treatises from Alberic's school have been found, but no grammatical works.

The second master, Guilelmus, is probably William of Conches although I have been unable to find parallels to all details in *sententia Guilelmi*. The parallels found are quoted in the notes below.

The third master, Thedricus, I believe should be identified as Thierry of Chartres. Thierry of Chartres taught grammar (in Paris?) in the middle of the 1130s according to the testimony of one of his students¹⁰⁷ and in his commentary on Cicero's *De Inventione* Thierry mentions that even his opponents grant him the rank of grammarian:

ante De Inv. I. xv. 20:

In scholis vero et scholarium conventibus merces commutat (*viz.* the opponent 'Invidia falso vultu Dialecticae') ut ignominiam eius lucretur. Platonem ei concedit ut rhetoricam auferat, rhetoricam vero vel grammaticam quasi per hypothesim donat, ut dialecticam subripiat...¹⁰⁸

Otherwise only very little is known of Thierry of Chartres' grammatical views. I have argued elsewhere that *if* the theological, trinitarian treatise, known as *Librum hunc* or *Commentum* must be his (not Petrus Helias') Thierry (or Petrus Helias) was the first to use the term 'modus significandi' as a distinguishing mark of a part of speech¹⁰⁹. The reference below unfortunately includes nothing on 'modus significandi', but by glossing the Priscian lemma APPELLATIO ET VOCABULUM (*Prisc.* II.18 GL II, p.55,7) it leaves some precise identification marks on how to look for Thierry's commentary on Priscian, and as such it is deeply interesting. Further, Thierry's terminology on the signification of the noun is interesting by its use of 'suppositum' (*significat suppositum de quo loquimur communiter vel proprie ita quod convenit uni vel pluribus*). The reference is too short to enable us to understand what Thierry really meant by 'suppositum', but its prominent place in the definition suggests at least that 'suppositum'

106) For Alberic of Paris see I.M.De Rijk, *Some new Evidence on Twelfth Century Logic, Alberic and the School of Mont ste Geneviève*, Vivarium IV, 1966, pp.1-57 and De Rijk LM II,1, pp.146-150.

107) Adalbert of Mainz, cf. *Monumenta Muguntina*, ed. Jaffé, 1866, pp.589-90.

108) Cf. K.M. Fredborg, *The Commentary of Thierry of Chartres on Cicero's De Inventione*, Cahiers d.l'Inst.d.Moyen Âge grec et latin 7, Copenhagen, pp.2-3.

109) Cf. K.M. Fredborg, *The Dependence of Petrus Helias' Summa..* (o.c. in note 72) pp.51-54.

contra 'appositum' i.e. subject versus predicate¹¹⁰ is not what he had in mind (or he would soon be in trouble!)

Because of Thierry's use of 'suppositum' here we no longer have to think that this use of 'suppositum' first originated in the end of the twelfth century with the gloss PROMISIMUS, which gives a similar definition:

(De Rijk LM II.1, p.259) Omne nomen significat substantiam cum qualitate idest supposita locutioni sive significat rem per se existentem sive non.

That PROMISIMUS would be acquainted with Thierry's views is not surprising, since it otherwise is conversant with the grammatical views of the masters connected with 'the School of Chartres', namely Petrus Helias and William of Conches¹¹¹.

f.9ova-b:

Quoniam iam diversae sententiae erant de partibus orationis numerandis et non poterat haberi certus numerus nisi per earum proprietates, investigamus ideo eas. P<risicianus>: primum de nomine sic dicendo PROPRIUM EST NOMINIS etc. Quod ut melius videamus praemittendum est
5 quid appellat substantiam et qualitatem et si hoc argumentum sequitur "significat substantiam et qualitatem, ergo significat duo".

Diversae quidem inde habentur sententiae. Dicit enim magister Albricus 'substantiam vocat materiale esse, qualitatem formale, quae
10 substantiam i.e. materiale ut 'animal' et qualitatem i.e. formale ut 'rationale et mortale'. Et fit quaestio: si hoc argumentum sequitur "significat substantiam et qualitatem, ergo duo", dicimus "non sequitur", quia cum dicimus "significat substantiam et qualitatem i.e. significat materiale esse" determinamus circa ipsum formale i.e. qua-
15 litatem. Per simile "audio te cum cappa tua, ergo audio te et cappam tuam" falsum est.

Quaeritur si sic determinata conveniat omni et soli, quod verum esse dicimus. Si oppositio erit de nominibus, quae signa universalitatis dicuntur, dicimus ea significare materiale et formale, quod non habemus,
20 vel illud quod significatur a nominibus, cum quibus iunguntur in

110) *Ibd.* pp.15-18 and De Rijk LM II,1, pp.516-528.

111) Cf. R.W. Hunt, *Studies on Priscian...II*, *Med. & Ren.Stud.*II, London 1950, pp.20-23 and De Rijk, LM II,1,p.258sqq.

constructione, vel improprie dicuntur nomina ideo quia iunguntur cum nominibus in constructione. Ut dicit Aristoteles, non sunt universalialia, sed quoniam universaliter¹¹² (De Int. 17b12).

Si oppositio fuerit de decem generalissimis dicimus significare
5 semet /f.9ovb/ materiale, formale divisivas differentias suas.

Si opposuerit de hoc nomine 'tempus' dicimus significat aeternitatem ut materiale esse, formale in quo mundus inceptit, desinet.

Est et alia sententia magistri Guilelmi¹¹³. Dicit enim quod substantiam appellat quicquid potest percipi aliquo quinque sensu corporis
10 scilicet visu vel auditu vel gustu vel odoratu vel tactu. Qualitatem

112) universalialia V.

113) William of Conches in De Rijk LM II,1, p.223 ff. 26vb-27ra:
Sed ea que significant substantiam significant eam sic quod qualitatem circa ipsam determinant, ut hoc nomen 'homo' sic significat substantiam quod et qualitatem substantie, scilicet hanc collectionem rationalis et mortalis; 'Socrates' (27ra) vero <sic> significat substantiam quod propriam illius qualitatem, idest talem proprietatum collectionem que tota alii inesse non potest. Quam Boetius in Secundo Commento super Porfirium vocat Socratitatem.

Sed dicitur: si hec nomina significant substantiam et qualitatem, ergo significant duo, et sic sunt equivoca.

Quibus dicimus quod etiamsi substantia non sit qualitas nec qualitas substantia, tamen significare hec non est significare duo, veluti, quamvis homo non sit caput suum nec caput homo, tamen videre hec non est videre duo. Sic ergo significare substantiam et qualitatem non est duo significare, sicut loqui de homine et de proprietate illius non est loqui de duobus. Sed si significarent tales duas substantias vel duas qualitates, tunc significarent duo, et essent equivoca. Significant ergo huiusmodi nomina substantiam et qualitatem; nec tamen sunt equivoca." And p.226: "Ergo nostra sententia quedam nomina, non omnia, substantiam cum qualitate significare. Sed dicent (diceret MS) quod Priscianus dicit esse proprium nominis. Quibus dicimus quod 'proprium' dicitur diversis modis. Vel quia convenit soli, etsi non omni, ut homini medicum esse; vel quia omni, etsi non soli, ut homini movere, et quia omni et soli, ut homini ridere. Cum igitur dicit Priscianus proprium esse nomini significare substantiam et qualitatem, dicit proprium quia convenit soli nomini, etsi non omni. Nicil est enim preter nomen quod substantiam et qualitatem significat. Etsi enim pronomen significet substantiam, non tamen significat qualitatem quantum in ipsa voce. Quodsi adverbium significet qualitatem, ut 'bene', non tamen significat substantiam.

Est igitur proprium nominis significare substantiam cum qualitate, nec tamen convenit omni nomini.

Item. Dicent quod hoc non esse potest, quia talem debuit ostendere proprietatem que separaret omne nomen ab aliis partibus orationis. Sed dicimus quod non debuit, imo talem que ostenderet, nec illos bene divisisse qui diviserunt nomen in nomen et appellativum (appellationem MS) et vocabulum, nec eos bene coniunxisse qui nomini coniu-
xerunt pronomen et adverbium."

appellat intellectum, qui habetur ex collectione ipsa proprietatum, quae collectio habet convenire pluribus vel uni soli. Postea de argumento, quod non sequitur; per simile "audio campanam et audio vocem campanae, ergo audio duo" falsum est. 'Audio' aequivocum est: audio
 5 vocem campanae i.e. ipsam audio campanam i.e. aerem percussum a campana, quod idem est hic.

Significat substantiam denotando circa ipsam qualitatem i.e. talem collectionem, quae conveniat uni vel pluri. Postea, si conveniat
 10 omni et soli, dicimus quod si volumus esse substantia<m>, de proprietate non convenit nisi omnibus propriis. Sed non est de proprietate, quod possumus ostendere Priscianum voluisse in descriptione nominis (II,22) quia non fecit mentionem de substantia, et sic erit proprietate significare qualitatem cum casu, sicut determinatum est, et sic convenit omni nomini.

15 Aliter enim dicit magister Thedricus: Significat substantiam et qualitatem i.e. suppositum de quo loquimur communiter vel proprie ita quod conveniat uni vel pluribus, et sic male disiuncta, ut NOMEN ET APPELLATIO¹¹⁴; bene coniungit Priscianus (II.IV.18) ET VOCABULUM i.e. nomina rerum incorporearum¹¹⁵.

To sum up: the masters quoted in Sententiae II are roughly a generation later than the masters quoted in Sententiae I. Special interest is given to master *W.* in Sententiae I = Master *G.* in NOTE DUNELMENSES section I and III and Abelard's 'magister noster *V.*', since he is so often and widely quoted or depended upon.

If we concern ourselves only with those views of master *W.* (on the noun, the verb and the copula), which I have dealt with in this paper, and if my surmise is correct that all quotations point to the one and same master, nothing so far excludes the possibility that this master was the famous grammarian (Abelard, *Hist. Cal.* ed. Monfrin p.67) William of Champeaux - since master *W.* was a champion of the inherence theory¹¹⁶

114) Cf. William's similar opinion quoted in note 113 above.

115) The Ms is here on its last folio (9ov) very worn and difficult to read. My transcription has been checked against that of Margaret Gibson's, for which I am sincerely grateful. Remaining errors are mine only.

116) For the inherence theory cf. the concise discussion of William of Champeaux's position in De Rijk LM II.1, pp.183-186 and the similar position of Abelard in his early works, *Dialectica*, introd. p.XLII.

claiming that adjectives and verbs as predicates not only denote, but also secondarily signify the subject (above pp. 35), since master *W.* like Abelard's 'magister noster *V.*' objected in like manner to letting the verb signify inherence simply (above pp. 33-34 and p. 35, 1-10) and since master *W.* like William of Champeaux (n.95) thought that the verb substantive had the special property of connecting the essences of the subject and predicate in a proposition (above p.38, 2-8).

These views deeply influenced GLOSULAE and TRACTATUS (above pp.24-25, 2, 25, 12-21). If we are permitted to use the additional information of NOTE DUNELMENSES section I (above n.85) we find that the same master also influenced TRACTATUS and GLOSULAE in details of the inherence-theory such as accounting for the similar signification of verbs and adjectives as predicates, because of their inherence in the subject (*vis adiectivorum*) (above p.24, 10-25, 2) and the strong insistence on that the verbs signify only 'actio' and 'passio ut adiacentes', i.e. only those two categories, not any other of the accidental categories e.g. quality (above pp.26, 1-27, 4).

However, if we here have a case for identifying these views with the grammar of William of Champeaux, some caution is still needed, since not all quotations of master *G.* and *W.* in early 12th century grammatical treatises have yet been taken into consideration - and especially since another section of NOTE DUNELMENSES, section II, uses the abbreviation master *G.* for Guy of Langres (Hunt I, p.228, 18).

Still TRACTATUS and its Sententiae throw important new light on 12th century grammar and provides interesting clues to the views of master *W.* (or *G.* or *V.*) and his influence, and as such it should not be overlooked.